

Izbrani doživljaji s profesorjem Melikom

Feliks J. Bister

Dragi prijatelji in prijateljice profesorja Melika!

Za moje prvo srečanje s profesorjem Vasilijem Melikom je poskrbela knjiga *Slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do 1918*, ki sta jo napisala s profesorjem Gestrinom in je izšla leta 1966 v Ljubljani. Postala je moj glavni učbenik za slovensko narodno preteklost, o kateri nisem prej nič slišal ne na koroški gimnaziji ne na dunajski univerzi.

I. Zasebne ekskurzije 1977–1986

Edinstveno priložnost za daljši osebni stik s profesorjem Melikom mi je dajala njegova udeležba pri naših zasebnih potovanjih zgodovinarjev po robih slovenskega etničnega ozemlja, začeni 1977. leta v Miljah, ko sta me prišla iskat Peter Vodopivec in Dušan Nečak, ki nas je nato z izjemo zadnje, desete ekskurzije na Koroško, vsako leto vozil s svojim avtom.

Profesor Melik se je po mojem spominu prvič udeležil naše četrte ekskurzije 21.–22. maja 1980 na belokranjsko področje in v sosednje kraje na Hrvaškem. Na tej vožnji nam je pred Brodom na Kolpi avtobus nepričakovano zožil cesto, naš odlični voznik pa je to situacijo mojstrsko obvladal. Važnejše postaje so bile: Rakov Škocjan, grad Snežnik, Vinica, Črnomelj, Semič, Metlika s prenočitvijo v Hotelu Bela krajina, Tri fare, Karlovec z gradom Dubovac, Samobor in Mokriče.

Z Walterjem Lukanom sva pripravila deseto ekskurzijo h koroškim Slovencem, kateri se je pridružil tudi profesor Ignacij Voje, Franc Rozman pa je že prej potoval z nami. Ker nas je bilo sedem, smo najeli kombi z voznikom, gospodom Pavlom Sternom. Dobili smo se v Borovljah in v naš tridnevni spored (27.–29. maj 1986) vključili predvsem srečanja z raznimi predstavniki narodne skupnosti. To so bili župnik prafare Roža Franc Hudl v Kapli ob Dravi, občinski odbornik Bošti Malle na Šentjanških Rutah, umetnik France Gorše v Svečah, župan Hanzi Ogris p. d. Miklavž v Bilčovsu, gospa Lukan, Walterjeva mati, ki nas je pova-

bila na kosilo, predsednik Lesjak in drugi člani kulturnega društva s sedežem v Drabosnjakovem domu in rektor Jože Kopeinig, vodja doma Sodalitas v Tinjah, kjer smo prenočevali.

Drugi dan smo obiskali Podjuno s podjetjem TOP-ŠPORT v Pliberku, kjer nas je sprejel direktor Uršič, pesnico Milko Hartman v Libučah, pisatelja Florjana Lipuša v Selah, župnika Dersulo v Grebinjskem kloštru in konzula Cirila Sterna v Rikarji vasi, ki nas je povabil na večerjo.

Tretji dan sta bila na vrsti osebnih srečanj še Slovincem zelo naklonjeni zobozdravnik Karl Schreitter v Št. Pavlu in za zaključek ravnatelj Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu Avguštin Malle na svojem domu.

II. Simpoziji – nepozabna srečanja z Vasjo Melikom

Od 29. do 31. oktobra 1990 smo imeli avstrijsko-slovenski simpozij ob odprtju ljubljanske izpostave Avstrijskega inštituta za vzhodno in jugovzhodno Evropo s tematiko *Deutsche und slowenische Kultur im slowenischen Raum vom Anfang des 19. Jh. bis zum Zweiten Weltkrieg*. Po uvodnih besedah Petra Vodopivca je imel Vasilij Melik prvi referat na temo *Deutsche und Slowenen (1815–1914)*. Predavanja v nemščini so bila objavljena v zborniku *Kulturelle Wechselseitigkeit in Mitteleuropa* (Ljubljana, 1995). Svoja izvajanja je končal z ugotovitvijo:

»Die ganze Problematik der Deutschen und der Slowenen war natürlich viel umfangreicher, sehr kompliziert, von Gegensätzen, von negativen und positiven Faktoren bestimmt. Das alltägliche Leben war reich auch an freundlichen gegenseitigen Kontakten. Was beide Völker tatsächlich verband, waren das Milieu und die Kultur. Nicht jene Kultur, zu der sie sich bekannten, sondern jene, in der sie lebten.«

Od 19. do 20. aprila 1995 je bil simpozij o Celjski gimnaziji z devetimi predavatelji, z razstavo *Gimnazija skozi čas* v Osrednji knjižnici v Celju. Profesor Melik je prevzel uvodni referat z naslovom *Politične razmere v Avstriji pred 100 leti*.

Dne 9. junija istega leta smo se na gradu Kolovrat dobili za Malov simpozij. Melik je predsedoval pripravljalnemu odboru in s tem podprl iniciativo Bojana Časa in Janeza Peršiča ter imel ponovno uvodni referat, tokrat s temo *Josip Mal in njegovo proučevanje zgodovine 19. stoletja*. Gospod Miran Mal je kot gostitelj omogočil okoli 60 udeležencem izjemno atmosfero zaradi grajskih okoliščin. Ob najlepšem vremenu smo v glavnem odmoru sedeli dobro uro pred gradom in uživali razne dobrote bogatega bifeja. Hkrati so nas sončni žarki prijetno greli, ker je bilo v dvorani precej hladno. Melik je že prej izjavil, da je mislil, da bo zmrznil. Med najino vožnjo v Ljubljano sva bila oba zadovoljna z uspehom simpozija. Čudil sem se, da me je vprašal, kako ocenjujem njegova izvajanja. Odgovoril sem mu, da mi vendar ni treba poudariti, kako mi ugajajo njegovi pogledi, ker so »prvič duhoviti, drugič razmeroma kratko podani in ne nazadnje seveda nadvse poučni.«

Omenim naj le še simpozij v Lipici 29.5.–1. 6. 1996 s tematiko *Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas* z devetnajstimi predavatelji in tremi predavateljicami. Zbornik je v slovenščini izšel leta 1997 na Filozofski fakulteti. V njem so objavljeni uvodne misli predsednika Republike Slovenije Milana Kučana in avstrijskega veleposlanika Gerharda Wagnerja, pozdravni govor predstojnika Oddelka za zgodovino Petra Štiha in uvodni nagovor profesorja Dušana Nečaka, ki je predstavil obravnavani raziskovalni projekt. Da gradivo simpozija ni bilo objavljeno v nemščini, čeprav je bilo docela prevedeno, je mogoče razložiti z znanim pregovorom »sua fata habent libelli«, tokrat že pred tiskom.

Vasilij Melik je ponovno prispeval važno razmišljanje o *Problemih v razvoju slovenske narodne identitete (do 1941)*. Snov je razdelil v štiri obdobja (prvo od 1768 do 1843/48, drugo do 1861, tretjo do leta 1909 in četrto do leta 1941). Četrto obdobje v razvoju slovenske narodne identitete, obdobje jugoslovanstva, se je po Meliku začelo leta 1909, ko je po aneksiji Bosne in Hercegovine jugoslovanska ideja prevladala v slovenski politiki in je kranjski deželni zbor nastopil s »skoraj popolnoma enakim programom, kot ga je dala 30. maja 1917 Majniška deklaracija« na Dunaju. Profesor Melik je razliko videl le v tem, »da je bil 1909 to dolgoročen program, leta 1917, sredi vojne, pa nujna zahteva«.

III. Vožnja v Prago 1994

Naj omenim še najino skupno potovanje iz Ljubljane preko Dunaja v Prago na simpozij *Bürgertum in der Habsburgermonarchie* od 20. do 23. septembra 1994. Dne 18. septembra 1994 ob 10.55 me je profesor Melik čakal na Cankarjevi 11. Peljala sva se z avtom preko Ljubelja in se že na Humberku prvič ustavila za izdatno malico. Vožnjo sva nadaljevala po avtocesti do drugega odmora na počivališču Loipersdorf. Ker so bile zaradi ponedeljka gostilne našega dunajskega okraja zaprte, sva pristala ob 22.45 pri nas doma na RosenhügelstraÙe, kjer je poskrbela hčerka Anita za izdatno hladno večerjo in domače vino z Nussberga. Zaradi pozne ure je Vasja po sili razmer prenočil pri nas.

Drugi dan sva pred odhodom vlaka v Prago obiskala še Inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo. Ob 11.36 je odpeljal vlak Vindobona s skoraj dvajsetimi kolegi – zgodovinarji na rezerviranih sedeÙih v istem vagonu. Z Vasjo sva kmalu zbeÙala v jedilni predel vlaka, ker pač pri jedači in pijači vožnja hitreje mine. »Pet ur vožnje je res hitro izginilo v preteklost,« sem zapisal v svoj dnevnik. V teh petih urah sva konzumirala za aperitiv dve becherovki, dva menija, dve pivi in osem stekleničk odlične moravske frankovke.

Za odprtje simpozija se je v lepi sejni dvorani rektorata Karolinuma zbralo okoli petdeset udeleÙencev. Jezik znanstvenega zborovanja je bil izključno nemÙki. Drugi in tretji dan srečanja smo imeli predavanja v fakultetni predavalnici 201

na Trgu Jana Palacha 2. Lepo vreme in zasebni obiski Prage so vidno zmanjšali število poslušalcev.

Drugi večer naju je avstrijski konzul, koroški Slovenec Ciril Stern, povabil v starodavno restavracijo *U dvou srdci* iz leta 1358. Na poti sva s profesorjem Melikom zavila v nemško knjigarno Štajerca dr. Salfellnerja in tam pustila ne le nekaj drobiža. Po večerji je širokogrudni gostitelj hotel uglednega gosta iz Ljubljane peljati v študentski dom, kjer je menda stanovala večina inozemskih referentov. A Vasja ni našel naslova. Tako smo se peljali k Sternovim v južno predmestje, kjer smo zaman iskali Melikovo prenočišče na razpoložljivih mestnih načrtih. Čez dobro uro Vasja potegne iz žepa kartico za goste. Nato sva ga z gospodom Sternom še tik pred polnočjo oddala pri nepozabni »Kajetanki«.

Zadnji dan v Pragi, 24. septembra 1994, sva izkoristila za ogled čudovite Plečnikove cerkve Srca Jezusovega, zgrajene med obema vojnama. Gostilna v bližini je potem poskrbela za najino telesno hrano, vključno z moravskim vinom. Ogled mestnih zanimivosti sva končala z obiskom zgodovinskega svetišča Výchhrad. Cerkev sv. Petra in Pavla ter arhitekturno zanimivejša Martinova kapela sta bili žal nedostopni. Ogledala sva si le Slavin, češko Navje, kjer počivajo Dvořák, Mucha in drugi pomembni kulturni ustvarjalci.

Ob 13.11 je odpeljal najin vlak za Dunaj. Spet sva takoj zasedla mizico v jedilnem vagonu. Čudila sva se, da je kmalu zmanjkalo rdečega vina, kajti večja skupina ameriških študentov je pri natakarku naročila najino vrsto vina.

Profesor Melik je na Dunaju stanoval nedaleč od nas v Marianeumu, zato ni imel daleč na nedeljsko družinsko kosilo. Popoldne sva obiskala zahvalno jesensko prireditev naših vinogradnikov in lovcev v Mauerju. O tej lepi tradiciji je bil Vasja navdušen. Tu in tam smo dobili brezplačno celo kakšen kozarček vina. Ohranili so se v naši knjigi za goste njegovi redki rokopisno zabeleženi vtisi: »Tukaj sedim z lepimi spomini na Prago – Plečnikovo cerkev in Višegrad, zahvalni mauerski praznik, kosilo in družbo. Vasilij, 25. 9. 94.«

V ponedeljek, 26. 9. 1994, sem imel uradne ure v centrali Inštituta za vzhodno in jugovzhodno Evropo, t. i. dunajski AMTSTAG. Zvečer smo se dobili Vasja Melik, Dušan Nečak in Arnold Suppan za Heurigen pri Weindorferju, kjer smo vztrajali do 23. ure. Bili smo bolj lačni kot žejni.

Ker je profesor Melik želel obiskati gradiščanski Frauenkirchen in tam spoznati gostilno Zum Storchennest, ki jo opisuje Hermito von Doderer v svojem romanu *Die Dämonen*, sva mu z Dušanom Nečakom to seveda omogočila. Te gostilne sicer nismo našli, domnevali pa smo, da je bila medtem preimenovana v Altes Brauhaus. Ogledali smo si veličastno baročno baziliko, pravo presenečenje pa je bilo zapuščeno in zelo zanemarjeno judovsko pokopališče.

IV. Priložnostna zasebna srečanja

V Ljubljani sva se z Vasjo spet srečala 3. oktobra 1994 na Filozofski fakulteti oz. v bifeju pod arkadami. Povabil me je na tri zanj obvezne »stalnice«: kavico, žganje in radensko. Včasih sva vse tri omenjene dobrine naročila kar trikrat, ko sva zdržala stoje nad dve uri. V zvezi z najinimi srečanji sem zapisal v svoj dnevnik: »Pri njem ne morem reči NE, če bi bil še tako zaposlen. Vsako srečanje z njim je posebno doživetje. Moral bi snemati njegove enkratne formulacije in podrobno slikanje raznih situacij, ki so povezane z velikim znanjem.« Sestankov je bilo še in še. V dobrih petih letih mojega službovanja v Sloveniji je bil profesor Melik desetkrat tudi moj gost na Kolodvorski.

Z mojo vrnitvijo na Dunaj in nastopom naslednika Miroslava Polzerja so postala moja srečanja s profesorjem Melikom bolj redka, gledal sem pa, da sem po možnosti prišel za njegov rojstni dan, 17. januarja, v Ljubljano. Oktobra 1996 sem mu poslal naročeno Niederstätterjevo knjigo *Das Jahrhundert der Mitte. An der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, ki je izšla na Dunaju v redakciji Herwiga Wolframa. V spremnem pismu sem priznal, da »zelo pogrešam najina srečanja«, kar je Vasja potrdil tudi zase.

Prijateljski stiki so nujno rodili sadove v tiskani obliki:

Za njegov zbornik leta 2001 je Vasja posebej želel, da prispevam članek o *Absolutoriju na avstrijskih univerzah*, kar sem seveda rad storil. Absolutorij je predstavljal potrdilo univerze, »da je bilo za dotični študij predpisano število semestrov in vaj doseženo in se študentom zaradi tega ni več treba vpisati v času zaključnega izpita«. Ker sem se osebno poslužil te možnosti, sem lahko objavil kopijo svojega dokumenta z dne 3. marca 1966.

Drugi primer je Melikova izredna pozornost in zame največje presenečenje, ko je objavil članek ob moji 60-letnici v Zgodovinskem časopisu leta 1999 (štev. 2, 115). Kako temeljito me je poznal, se vidi ob koncu članka, ko je dobrohotno zapisal: »Njegove ocene so marsikdaj tudi ostre, marsikdaj obzirno diplomatske, včasih trpke, včasih polne humorja in dobre volje.«

V. Poslovilni obisk v bolnici

Imel sem zato za svojo dolžnost, da Vasjo obiščem v bolnišnici, kar mi je uspelo 26. januarja 2009, dva dneva pred njegovo smrtjo. Ležal je v sobi 13 hematološkega oddelka v šestem nadstropju ljubljanskega Kliničnega centra, ki je v tistih dneh zaradi viroze prepovedal vse obiske. Ker sem prišel z Dunaja, mi je pristojna zdravnica dovolila kratek obisk. V sobi s petimi moškimi, ki so bili po moji presoji vsi v boljšem zdravstvenem položaju, me je Vasja očitno vzel za trenutek na znanje, ko sem mu stisnil roko in ga pozdravil tudi v imenu svoje družine. Postal je namreč nemiren in malenkostno je odprl oči, kot da bi mi želel nekaj povedati. Razumljivo je, da sem bil nadvse srečen, da sem bil pri njem.

Akademik Vasilij Melik mi bo ostal v nepozabnem spominu. Dovolite, da zaključim s trdnim prepričanjem, da naši rajni živijo dalje, če jih ne pozabimo in se jih spominjamo tako kot z današnjo prireditvijo.

Bog te živi, Vasja!